

УДК: 347.65

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10\(24\)-40-50](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10(24)-40-50)

Долинська Марія Степанівна доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, тел.: (032) 235-61-58, <https://orcid.org/0000-0003-0352-5470>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПОРЯДКУ

Анотація. Досліджуються особливості оформлення спадщини України, зокрема, на користь малолітніх та неповнолітніх спадкоємців в нотаріальному порядку.

Мета дослідження - аналіз інституту спадкування на українських теренах за участю неповнолітніх спадкоємців, окреслення правового регулювання інституту обов'язкових спадкоємців, в тому числі малолітніх та неповнолітніх дітей за часів незалежної України.

На підставі чинного цивільного, спадкового та нотаріального законодавства здійснено класифікацію підстав закликання до спадкування малолітніх та неповнолітніх осіб.

Автор виокремлює чотири основні групи спадково-нотаріальних правовідносин за участю неповнолітніх та малолітніх спадкоємців.

До першої групи відносяться спадково-нотаріальні правовідносини, що виникають при нотаріальному оформленні спадщини малолітніми та неповнолітніми спадкоємцями після смерті родичів, відповідно до статей 1261-1266 Цивільного кодексу України.

Другу групу складають спадково-нотаріальні правовідносини, за участю малолітніх та неповнолітніх осіб, при оформленні спадкових прав нотаріусами на підставі заповіту, складеного на ім'я неповнолітніх, в тому числі родичами.

До третьої групи відносяться спадково-нотаріальні правовідносини, за участю малолітніх та неповнолітніх дітей - як обов'язкових спадкоємців після смерті своїх родичів, відповідно до статті 1241 Цивільного кодексу України.

Четверту групу складають комплексні спадково-нотаріальні правовідносини, що виникають при нотаріальному оформленні свідоцтва про право на спадщину на користь неповнолітніх на заповідане їм окреме майно, так і свідоцтва на спадщину на обов'язкову частку на частину іншого майна, належного спадкодавцю, у випадку, якщо розмір отриманого неповнолітнім майна за заповітом є меншим від належної йому частини згідно зі статтею 1241 Цивільного кодексу України.

Обґрунтовано положення про те, що для об'єктивного вирішення питання щодо обрахунку розміру обов'язкової частки у спадщині неповнолітнім спадкоємцям доцільним є проведення нотаріусом акту опису спадкового майна, яке належало спадкодавцю.

Застосування нотаріусами при оформленні спадщини прийомів медіації допоможе спадкоємцям у врегулюванні спадкових спорів та удосконалисть існуючі нотаріально-спадкові правовідносини, особливо за участю неповнолітніх спадкоємців.

Ключові слова: спадкові правовідносини, спадкоємець, спадкодавець, неповнолітні та малолітні особи, заповіт, обов'язкова частка, охорона спадкового майна, видача свідоцтва на спадщину.

Dolynska Mariia Stepanivna Dr.hab. in Law, Professor, Head of the Department of Economic Law Disciplines, Lviv State University of Internal Affairs, Horodotska St., 26, Lviv, 79007, tel.: (032) 235-61-58, <https://orcid.org/0000-0003-0352-5470>

SOME ASPECTS OF PROCEDURE OF INHERITANCE RIGHTS OF MINORS IN THE NOTARY PROCEDURE

Abstract. Peculiarities of registration of inheritance in Ukraine, in particular, for the benefit of minor and minor heirs in the notarial procedure, are studied.

The purpose of the research is to analyze the institution of inheritance on Ukrainian territory with the participation of minor heirs, outline the legal regulation of the institution of compulsory heirs, including minors and minor children during the time of independent Ukraine.

On the basis of the current civil, inheritance and notarial legislation, a classification of grounds for calling for the inheritance of minors and minors has been carried out.

The author singles out four main groups of inheritance-notarial legal relations involving minors and minor heirs.

The first group includes inheritance-notarial legal relations that arise during the notarial registration of inheritance by minor and minor heirs after the death of relatives, in accordance with Articles 1261-1266 of the Civil Code of Ukraine.

The second group consists of inheritance-notarial legal relations, involving minors and minors, when inheritance rights are registered by notaries on the basis of a will drawn up in the name of minors, including relatives.

The third group includes inheritance-notarial legal relations, involving minors and minor children - as mandatory heirs after the death of their relatives, in accordance with Article 1241 of the Civil Code of Ukraine.

The fourth group consists of complex inheritance-notarial legal relations that arise when notarizing a certificate of the right to inheritance in favor of minors for separate property bequeathed to them, as well as inheritance certificates for a mandatory share of part of other property belonging to the testator, in the event that the amount of property received by a minor under a will is less than the portion due to him in accordance with Article 1241 of the Civil Code of Ukraine.

The provision is substantiated that in order to objectively solve the issue of calculating the size of the mandatory share in the inheritance for minor heirs, it is advisable for a notary to carry out an act of inventory of the inherited property that belonged to the testator.

The use of mediation techniques by notaries during inheritance registration will help heirs in settling inheritance disputes and improve existing notarial-inheritance legal relations, especially with the participation of minor heirs.

Keywords: inheritance legal relations, heir, testator, minors and minors, will, compulsory share, protection of inherited property, issuance of inheritance certificate.

Постановка проблеми. Спадкування споконвіку було одним із способів забезпечення добробуту спадкоємців померлої особи (спадкодавця).

Інститут спадкування має стародавні корені, та пройшов тривалий та тернистий шлях від звичаєвого права до правового закріплення у законодавчих актах різних державних формувань.

Українське спадкове право незалежної України запозичило кращі традиції європейського спадкового права у 2004 році та встановило першість спадкування за заповітом.

Війна в Україні 2022-2023 року призвела до численних людських втрат, як військовослужбовців, так і мирного населення, в тому числі дітей, а також призвела до вимушеного переселення та до переїзду за кордон українських громадян, серед яких значну кількість становлять неповнолітні та особи з інвалідністю.

Вищевказані особи потребують, серед іншого, захисту цивільних правовідносин, в тому числі спадкових, яке відбувається у переважній більшості - у нотаріальному порядку.

Інститут спадкування також зазнав певних змін та потребує більш детальнішого дослідження, зокрема, в частині спадкування за заповітом, в тому числі малолітніми та неповнолітніми особами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спадкові правовідносини завжди були предметом зацікавленості як серед наукових дослідників, так і практиків, нотаріусів та пересічних громадян.

Варто відзначити, що науковці спадкові правовідносини досліджували в основному посібниках, підручниках, зокрема, Л. Буркацький, І. Жилінкова, М. Дякович, З. Книш, О. Кухарев, В. Маковій, О. Нелін, З. Ромовська, Є. Харитонов, Є. Фурса, С. Фурса, О. Якимець та багато інших.

Однак науковцями не достатньо уваги приділено розвитку спадкових правовідносин за участю малолітніх та неповнолітніх дітей, та не враховано останні зміни законодавства у цій галузі.

Метою статті є дослідження інституту спадкування за участю неповнолітніх спадкоємців, висвітлення правового регулювання інституту обов'язкових спадкоємців, в тому числі малолітніх та неповнолітніх дітей.

Виклад основного матеріалу. Варто пригадати, що на теренах Київської Русі спадкування відбувалося за давніми староукраїнськими звичаями, яке згодом переросло у древньоруські норми права, зокрема, у норми Просторової редакції Руської правди.

Оскільки спочатку спадкоємцями спочатку могли бути лише сини спадкодавця, які мали обов'язок щодо видачі заміж сестер та забезпечення їх приданим, то варто вести мову про порушення у даному випадку гендерних принципів.

Спадкування власності, за загальним правилом, відбувалося за законом та за заповітом. При цьому наголошуємо, що згідно з нормами Руської правди спадкоємцями мали право бути лише такі діти спадкодавця, що були народженими у законному шлюбі [1, с. 210].

Також спостерігаємо, у цей же період, зародження інституту обов'язкової частки у спадщині. Підтвердження цього є те, що дружина-вдова отримувала певну частину майна померлого, яка називалася «на прожиття», тобто обов'язкову частку майна, яка визначалася у залежності від кількості дітей спадкодавця, що знаходилися на її утриманні. Таким чином, це майно було призначене, в першу чергу, для утримання дітей спадкодавця, водночас враховувалися інтереси дружини померлого.

Якщо дружина-вдова вдруге виходила заміж, тоді над вищевказаним майном, що «належало неповнолітнім дітям», призначався опікун (родич дітей або їх вітчим) [1, с. 211], який повинен був захищати майнові права неповнолітніх спадкоємців.

У подальшому спадкування на українських теренах здійснювалося як за законом, так і за заповітом.

Більш детально процес становлення інститутів спадкування автором статті розглянуто у попередніх дослідженнях [2, 3, 4, 5].

Характеристику нотаріального оформлення спадкових прав громадян, в тому числі малолітніх та неповнолітніх, доцільно розпочати з окреслення загальних засад провадження нотаріальної діяльності.

Основними нотаріальними засадами (принципами), що застосовуються нотаріусами при оформленні спадкових прав є основоположні засади, керівні ідеї, які впливають в першу чергу зі змісту правових норм (Цивільного, Сімейного кодексів України, нотаріального законодавства), судової та нотаріальної практики, а також судових прецедентів.

Вищевказані принципи безпосередньо пов'язані між собою та знаходяться у постійному русі та є похідними від принципів нотаріального процесу.

Варто виокремити наступні принципи спадково-нотаріальних правовідносин: законності, сприяння громадянам у здійсненні їх спадкових прав, нотаріальної таємниці, а також інші.

Як уже зазначалося, з часу проголошення незалежності України – до розроблення нового цивільного законодавства, діяло попереднє радянське спадкове та нотаріальне законодавство. Тому оформлення спадщини державними нотаріальними конторами здійснювалося на підставі норм Цивільного кодексу 1963 року та Закону Української РСР «Про державний нотаріат» 1974 року [6, с. 176].

Прийнятий 2 вересня 1993 року Закон України «Про нотаріат» [7], хоча і закріпив інститут приватного нотаріату, однак і надалі видача свідоцтва про право на спадщину, в тому числі на користь неповнолітніх, здійснювалася державними нотаріусами з дотриманням вимог Цивільного кодексу 1963 року.

Обов'язкові спадкоємці, в тому числі неповнолітні та малолітні, непрацездатні діти померлого, а також непрацездатні дружина та батьки померлого, утриманці спадкодавця мали право на отримання обов'язкової частки спадщини, яка становила дві-треть частки спадкового майна, яке би належало їм при спадкуванні за законом. При вирахуванні розміру обов'язкової частки спадщини по Цивільному кодексу УРСР, згідно з нормами статті 564 вказаного акту, правило про обов'язкову частку на грошові вклади не розповсюджувалося [8, с. 280].

Прийняття у 2003 році Цивільного кодексу України [9] здійснило «революцію» у правовому регулюванні спадкових правовідносин, надавши першість спадкуванню за заповітом [6, с. 177].

У статті 1218 Цивільного кодексу наголошено, що спадкування в Україні здійснюється як за заповітом, так за законом, а також, як зауважує Ю. Заїка, збережено інститут «обов'язкових» спадкоємців [10, с. 136].

Аналізуючи Книгу шосту Спадкове право Цивільного кодексу України [9], нотаріальну практику щодо видачі свідоцтв про право на спадщину на користь малолітніх та неповнолітніх дітей приходимо до висновку, про існування чотирьох основних груп спадково-нотаріальних правовідносин за їх участю.

До першої групи відносяться спадково-нотаріальні правовідносини, що виникають при нотаріальному оформленні спадщини малолітніми та

неповнолітніми спадкоємцями після смерті родичів, відповідно до статей 1261-1266 Цивільного кодексу України.

Другу групу складають спадково-нотаріальні правовідносини, за участю малолітніх та неповнолітніх осіб, при оформленні спадкових прав нотаріусами на підставі заповіту, складеного на ім'я неповнолітніх, в тому числі родичами.

До третьої групи відносяться спадково-нотаріальні правовідносини, за участю малолітніх та неповнолітніх дітей - як обов'язкових спадкоємців після смерті своїх родичів, відповідно до статті 1241 Цивільного кодексу України.

Четверту групу складають комплексні спадково-нотаріальні правовідносини, що виникають при нотаріальному оформленні свідоцтва про право на спадщину на користь неповнолітніх на заповідане їм окреме майно, так і свідоцтва на спадщину на обов'язкову частку на частину іншого майна, належного спадкодавцю, у випадку, якщо розмір отриманого неповнолітнім майна за заповітом є меншим від належної йому частки згідно зі статтею 1241 Цивільного кодексу України.

Порівняльний аналіз норм статті 1241 Цивільного кодексу України (2003) [9] щодо переліку обов'язкових спадкоємців та статті 535 Цивільного кодексу Української РСР (1963), яка регулювала аналогічні питання встановлено, що статтею 1241:

- звужено коло обов'язкових спадкоємців, до яких не включено утриманців, в тому числі неповнолітніх, спадкодавця;
- зменшено розмір обов'язкової частки - до половини від тої, яка би належала такому спадкоємцю при спадкуванні за законом;
- надано право судам зменшувати розмір обов'язкової частки в певних визначених випадках;
- до спадкової маси, з якої вираховується обов'язкова частка у спадщині включено: речі домашньої обстановки та вжитку, розмір заповідального відказу на користь такого обов'язкового спадкоємця, а також вартість інших речей та майнових прав, що перейшли йому як спадкоємцю.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат», прийнятим 1 жовтня 2008 року № 614-VI, надано право з 1 червня 2009 року оформлювати спадщину та видавати свідоцтва про право на спадщину не лише державним нотаріусами, але й приватним нотаріусам.

Постановою Кабінету Міністрів України № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 06 березня 2022 року, серед іншого розширено перелік суб'єктів, що уповноважені на посвідчення заповітів та довіреностей, прирівняних до нотаріально посвідчених, в умовах воєнного стану.

Має рацію О. Кухарев [11], що постановою Кабінету Міністрів України № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 06.03.2022 року, розширено переліку осіб, що наділені правом посвідчувати прирівняні до нотаріальних заповіти, в умовах воєнного стану.

Тобто, нотаріуси вправі оформлювати спадщину та видавати свідоцтва про право на спадщину на підставі заповітів, які посвідчено під час воєнного стану в Україні, на підставі вищевказаної постанови Кабінету Міністрів України.

При видачі свідоцтва про право на спадщину, в тому числі на користь неповнолітніх, державні та приватні нотаріуси повинні дотримуватися норм цивільного, сімейного, нотаріального, податкового законодавства, а також численних підзаконних нормативно-правових актів, в тому числі Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Правил ведення нотаріального діловодства.

При обрахунку розміру обов'язкової частки у спадщині нотаріуси виходять із змісту статті 1241 Цивільного кодексу України, де встановлено вичерпний перелік осіб, які мають право на обов'язкову частку. Вищевказаний перелік є остаточним та не підлягає розширеному тлумаченню.

До таких осіб належать три категорії осіб: малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця (в тому числі усиновлені, а також діти, що були зачаті за життя спадкодавця, однак народилися уже після його смерті); непрацездатні вдова (вдівець); непрацездатні батьки спадкодавця.

Наголошуємо, що неповнолітня особа зберігає за собою право на обов'язкову частку, навіть при набутті повної цивільної дієздатності, тобто у разі реєстрації такою особою шлюбу до досягнення повноліття, праці за трудовим договором при досягненні шістнадцяти років, запису такої неповнолітньої особи матір'ю або батьком дитини [12, с. 240].

Якщо спадкодавець розпорядився в заповіті всім своїм майном, не вказавши при цьому обов'язкового спадкоємця, то за останнім визнається право на обов'язкову частку у всьому спадковому майні. Якщо заповідачем було зроблено заповіт лише на частину спадкового майна, то обов'язкова частка визначається, виходячи із вартості всього спадкового майна, але виділяється обов'язковому спадкоємцю з тієї частки спадкового майна, що залишилась поза заповітом. Якщо ж частка майна, що залишилась не заповіданою, менша порівняно із розміром обов'язкової частки у спадщині, то обов'язковий спадкоємець отримує частку, якої не вистачає, із заповіданої частини спадкового майна [12, с. 240], про що нотаріусом видається відповідне свідоцтво про право на спадщину.

При спадкуванні за заповітом, спадкоємці інших черг, навіть за відсутності спадкоємців першої черги, а також внуки та правнуки спадкодавця, в тому числі малолітні та неповнолітні особи (також у випадку смерті їх батьків до відкриття спадщини), право на обов'язкову частку не мають.

При оформленні спадщини нотаріус зобов'язаний з'ясувати відомості стосовно факту смерті спадкодавця, часу та місця відкриття спадщини, наявності заповіту, перелік кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, перевіряють наявність спадкового майна, та що дуже важливо -, необхідність вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

Також при заведенні спадкової справи приватний чи державний нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряють наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту (надати правову оцінку заповіту, перевірити його реєстрацію у Спадковому реєстрі та чинність на момент смерті заповідача).

Оскільки нотаріальний процес щодо розподілу спадщини є зазвичай довготривалим, тому важливим та своєчасним було прийняття 16 листопада 2021 року Закону України «Про медіацію». З 15 грудня 2021 року нотаріуси вправі, крім вчинення нотаріальних дій, які спрямовані на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів, здійснювати медіацію, як позасудову процедуру врегулювання конфліктів (спорів), при умові проходження базової підготовки медіатора.

Вважаємо, це стосується в першу чергу нотаріально-спадкових правовідносин, в тому числі за участю неповнолітніх спадкоємців.

Має рацію М. Дякович, що медіація «де-факто є невід'ємною від функцій нотаріуса» [13, с. 55].

Ми погоджуємося з М. Бондаревою, що нотаріус може застосувати «примирні методики» при врегулюванні суперечок між спадкоємцями щодо поділу спадкового майна, між спадкоємцями та кредиторами [14, с. 6].

Варто зауважити, що законодавець надав право обов'язковим спадкоємцям не претендувати на належну їм частку. Однак такий спадкоємець не вправі відмовитися на користь іншого «обов'язкового» спадкоємця, тобто такого, який також має право на отримання обов'язкової частки.

У європейських державах поряд з інститутом обов'язкової частки у спадщині існує інститут «резервної» частки. Ми погоджуємося з А. Баранкевич, що вказані європейські норми варто запозичити українському законодавцю. Автор пропонує запровадити грошову компенсацію для неповнолітніх спадкоємців за неотриману обов'язкову частку, а також інститут «узуфрукту» [15 с. 24].

Під час війни в Україні, у певних випадках було знищене майно спадкодавця, тому важливою, для майбутнього, може стати грошова компенсація неповнолітнім спадкоємцям.

Висновки. Цілком очевидно, що оформлення спадщини в нотаріальному порядку є досить складною та тривалою нотаріальною процедурою, яка, у переважній більшості випадків, завершується отриманням спадкоємцем відповідного свідоцтва про право на спадщину в нотаріальному порядку.

Для об'єктивного вирішення питання щодо обрахунку розміру обов'язкової частки у спадщині на користь неповнолітніх спадкоємців доцільним є проведення нотаріусом акту опису спадкового майна, яке належало спадкодавцю.

Застосування нотаріусами при оформленні спадщини прийомів медіації, зокрема сімейної, допоможе спадкоємцям у врегулюванні спадкових спорів та удосконалисть існуючі нотаріально-спадкові правовідносини, особливо за участю неповнолітніх спадкоємців.

Подальші наукові розвідки можуть проводитися щодо аналізу нотаріальної практики видачі свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку в спадщині неповнолітнім спадкоємцям, а також судової практики з вищевказаних проблем.

Література:

1. Долинська М.С. Порівняльний аналіз інституту спадкування за законодавством Київської Русі та незалежної України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 782. С. 209–213.
2. Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні: монографія. Л.: ЛьвДУВС, 2015. 988
3. Долинська М. С. Генеза та еволюція нотаріальної діяльності на теренах Львівщини. Львів: Растр-7, 2018. 196 с
4. Долинська М.С. Діти - учасники цивільно-правових правочинів. *Довідник нотаріуса* № 6 за 2006 рік. К.: Істина. 85 с.
5. Долинська М.С. Спадкування в Україні. *Довідник нотаріуса*. К.: Істина. 2007. № 5. 96 с.
6. Долинська М. С. Розвиток спадкових правовідносин за участю неповнолітніх на українських теренах. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія юридична*. 2023. № 3. С. 173-181.
7. Закон України Про нотаріат: прийн. 3 вер.1993 року № 3425-XII // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39, ст.383
8. Долинська М.С. Деякі правові аспекти видачі нотаріусами свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку в спадщині. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: збірник наукових праць з економічних та юридичних наук*. 2011. Вип. 7. С. 278 – 282.
9. Цивільний кодекс України прийн. 16 січ. 2003 року. № 435-IV//*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст.356.
10. Заїка Ю.О., Співак В.М. Право власності. Спадкове право: навчальний посібник. К.: Наукова думка, 2000. 151 с.
11. Кухарев Олександр. Проблеми здійснення спадкових прав в умовах воєнного стану. 7 жовтня 2022 року. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/251193-problemi-zdiysnennya-spadkovikh-prav-v-umovakh-voennogo-stanu>. (дата звернення: 26.06.2023).

12. Долинська М.С. Особливості видачі нотаріусами свідоцтв про право на спадщину за заповітом. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2012. Вип. 56. С. 237–243.
13. Дякович М. М. Нотаріус як медіатор. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 54-55.
14. Бондарєва Марія. Медіативний аспект у нотаріальній діяльності з оформлення спадкових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 4-7.
15. Баранкевич А.В. Право неповнолітніх осіб на обов'язкову часту у спадковому праві країн ЄС- перспективи розвитку та досвід для України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 17-25.

References:

1. Doly`ns`ka M. (2014). Porivnyal`ny`j analiz insty`tutu spadkuvannya za zakonodavstvom Ky`yivs`koyi Rusi ta nezalezhoyni Ukrayiny` [Comparative analysis of the institution of inheritance under the legislation of Kyivan Rus and independent Ukraine]. *Visny`k Nacional`nogo univerty`tetu «L`vivs`ka politexnika». Yury`dy`chni nauky` - Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Legal sciences*, 782, 209–213. [in Ukrainian].
2. Doly`ns`ka M. S. (2015). Stanovlennya ta rozvy`tok pravovogo regulyuvannya notarial`noyi diyal`nosti v Ukrayini: monografiya [Formation and development of legal regulation of notarial activity in Ukraine: monograph]. L.: L`vDUVS [in Ukrainian].
3. Doly`ns`ka M. (2018). G`enezha ta evolyuciya notarial`noyi diyal`nosti na terenax L`vivshhy`ny`. [The genesis and evolution of notarial activity on the territory of the Lviv region]. L`viv: Rastr-7 [in Ukrainian].
4. Doly`ns`ka M.S. (2006). Dity` - uchasny`ky` cy`vil`no-pravovy`x pravochy`niv. [Children are participants in civil legal transactions.]. *Dovidny`k notariusa - Directory of notary public*, 6, K.: Isty`na [in Ukrainian].
5. Doly`ns`ka M.S. (2006). Spadkuvannya v Ukrayini. [Inheritance in Ukraine]. *Dovidny`k notariusa - Directory of notary public*, 5,. K.: Isty`na. [in Ukrainian].
6. Doly`ns`ka M. S. (2023). Rozvy`tok spadkovy`x pravovidnosy`n za uchastyu nepovnoletnix na ukrayins`ky`x terenax [Development of inheritance legal relations with the participation of minors in ukrainian territory]. *Naukovy`j visny`k L`vDUVS. Seriya yury`dy`chna - Scientific Bulletin of the Lviv University of Applied Sciences. Legal series.* 3, 173-181 [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrayiny` Pro notariat: pry`jn. 3 ver.1993 roku № 3425-XII [Law of Ukraine About the notary from September , 1993 No. 3425-XII]. *Vidomosti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny` (VVR)*. 1993. № 39, st.383 [in Ukrainian].
8. Doly`ns`ka M.S. (2011). Deyaki pravovi aspekty` vy`dachi notariusamy` svidocztva pro pravo na spadshhy`nu na obov'yazkovu chastku v spadshhy`ni. [Some legal aspects of the issuance by notaries of a certificate of the right to inheritance for a mandatory share in the inheritance]. *Naukovi zapy`sky` L`vivs`kogo univerty`tetu biznesu ta prava: zbirny`k naukovy`x pracz` z ekonomichny`x ta yury`dy`chny`x nauk - Scientific notes of the Lviv University of Business and Law: a collection of scientific works on economic and legal sciences.* 7, 278 – 282 [in Ukrainian].
9. Cy`vil`ny`j kodeks Ukrayiny` pry`jn. 16 sich. 2003 roku. № 435-IV. [The Civil Code of Ukraine]. *Vidomosti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny` (VVR) - Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)* [in Ukrainian].
10. Zayika Yu.O., Spivak V.M. (2000). Pravo vlasnosti. Spadkove pravo: navchal`ny`j posibny`k. [Inheritance law: a study guide.]. K.: Naukova dumka [in Ukrainian].
11. Kuxaryev Oleksandr. (2022). *Problemy` zdiysnennya spadkovy`x prav v umovax voyennogo stanu*. [Problems of exercising inheritance rights under martial law]. 7 zhovtnya 2022 roku. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/251193-problemi-zdiysnennya-spadkovikh-prav-v-umovakh-voynennogo-stanu>. [in Ukrainian].

12. Doly`ns`ka M.S. (2012). Osobly`vosti vy`dachi notariusamy` svidocztv pro pravo na spadshhy`nu za zapovitom. [Peculiarities of issuance by notaries of certificates of the right to inheritance under a will]. Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu. Seriya yury`dy`chna -- Scientific Bulletin of the Lviv University of Applied Sciences. Legal series, 56, 237–243 [in Ukrainian].

13. Dyakovy`ch M. M. (2015). Notarius yak mediator. [Notary as a mediator.]. Yury`dy`chny`j naukovy`j elektronny`j zhurnal - Legal scientific electronic journal. 1, 54-55 [in Ukrainian].

14. Bondaryeva Mariya (2019). Mediaty`vny`j aspekt u notarial`nij diyal`nosti z oformlennya spadkovy`x prav. [The mediating aspect in notarial activities for registration of inheritance rights]. Pidpry`yemny`cztvo, gospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law, 1, 4-7[in Ukrainian].

15. Barankevy`ch A.V. (2023). Pravo nepovnolitnix osib na obov'yazkovu chastu u spadkovomu pravi krayin YeS- perspekty`vy` rozvy`tku ta dosvid dlya Ukrayiny` [The right of minors to the compulsory share in the inheritance law of EU countries - development prospects and experience for Ukraine]. Naukovy`j visny`k L`vivs`kogo derzhavnogo universy`tetu vnutrishnix sprav. Seriya yury`dy`chna - Scientific Bulletin of the Lviv University of Applied Sciences. Legal series. 2, 17-25 [in Ukrainian].